

Neslihan DALKILIÇ, F. Meral HALİFEOĞLU²

¹Dicle Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
tel: 412-2488403, e-mail: neslidal@dicle.edu.tr

²Dicle Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
tel: 412-2488403, e-mail: mhalife@dicle.edu.tr

GEÇMİŞTE GELENEKSEL DİYARBAKIR MİMARİSİNDE KULLANILAN AYDINLATMA ELEMANLARI

ÖZET

Aydınlatma tarihi çok eski olup, ateşin bulunuşuyla başlamış, elektriğin bulunuşundan sonra yeni bir çağla günümüze kadar devam etmiştir. Savunma ve ısınma için keşfedilen ateş, aynı zamanda bir aydınlatma aracı olmuştur. Yaşayan ve araştıran insan, uzun bir gelişim sürecinde çirayı, mumu, gazyağını, yağ kandillerini, hava gazlı aydınlatma elemanlarını ve elektrik enerjisiyle çalışan aydınlatma araçlarını keşfetmiştir. Geleneksel dokuyu oluşturan tüm yapılar, doğal ışığı iç mekana taşımaya hedefleyen, aynı zamanda mekanın dış dünyayla irtibatını sağlayan pencerelerle donatılmışlardır. Yapının fonksiyonuna göre boyut, sayı ve formda olan bu pencereler, mimarinin inceliğini anlatan yapı elemanlarıdır. Bunun dışında gün ışığının yetmediği mekanlarda ya da gece karanlığında, mekanı aydınlatmak için kandiller, fenerler, mumlar ve çeşitli gaz lambaları kullanılmıştır. Bildiride, geçmişte kullanılan aydınlatma elemanları araştırılmış ve elektrik öncesi dönem Diyarbakır geleneksel mimarisinde kullanılan doğal ve yapay aydınlatma elemanları incelenmiştir.

1. GİRİŞ

İnsanlık var olmaya başladığı ilk tarih yıllarından itibaren ihtiyaçları karşılamak için buluşlar yapmıştır. Doğada savunmasız mücadele veren insan, öncelikle barınma ihtiyacını karşılamaya çalışmış ve mağaralara sığınmış ve bu mekanları istekleri doğrultusunda genişletmiş, süslemiş ve formlar vermiştir. Soğuktan ve vahşi hayvanlardan korunma çabasıyla da ateşi keşfetmiştir. Savunma ve ısınma için keşfedilen ateş, aynı zamanda bir aydınlatma aracı olmuştur. Gündüz güneş, gece ay ışığıyla yetinen insan, birçok gereksinimlerini karşılayan ve yüzyıllarca insanların dünyasını aydınlatan çok önemli bir buluş olarak tarihe geçen ateş ile gecelerini daha aydınlık ve güven içinde geçirmeye başlamıştır.

Önceleri reçineli ağaç yapraklarını yakarak etrafi aydınlatmaya başlayan insanoğlu ardından sarmaşık

dallarından ve yapraklardan yapılmış meşaleyi icat etmiştir. Böylelikle ışığın insanların gereksinim duyduğu yerde kullanması sağlanmıştır. Yasayan ve araştıran insan, uzun bir gelişim sürecinde çirayı, mumu, gazyağını, yağ kandillerini, hava gazlı aydınlatma elemanlarını ve elektrik enerjisiyle çalışan aydınlatma araçlarını keşfetmiştir (Payzanoğlu,1998).

Meşaleden, iç yağından yapılmış mumlara geçilmiş, fakat sistemi değiştirmek muma ve ilkel lambaya varmak uzun araştırmalar gerektirmiştir. İlk kandiller kil, tunç, taş ve demirden yapılmıştır (Şekil 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8). Romalılar içine fitil sarkıtılmış yağ dolu kaplar kullanmışlardır. Kandiller başta çok sadeyken daha sonra tunçtan, altından ve gümüşten yapılmaya başlanmıştır. Bu kandiller şölenler nedeniyle yakıldığı gibi, mezarların içine de konulmuştur. Gece kandilleri eski Yunan'da ve Roma'da bütün gece yanardı. Pompei'nin son gecelerini aydınlatan ve harabelerde ortaya çıkarılan lambalar baykuş, kuğu ve tanrıların tasvirleri ile süslü gerçek birer sanat eseri idi. (Oktaç, 1992)

Aydınlatmanın meşale, kandil, cıra, fener ve evlerdeki küçük gaz lambalarından sokak lambalarına taşınması ancak 18. yy'da mümkün olmuş, böylelikle evlerden sonra sokaklarda aydınlatılmıştır Bu aşamadan sonra aydınlatma teknolojisindeki gelişmeler hızlı ve göz kamaştırıcı bir şekilde gerçekleşmiştir (Etcheberry, 1997). Günümüzde aydınlatma, geceleri şehir peyzajının en önemli öğelerinden birini oluşturmaktadır.

2. MİMARİDE AYDINLATMA

Cisimlerin görülmesine ve renklerin ayırt edilmesini sağlayan ışık, mimaride göz ardı edilemeyecek bir güçtür. Çünkü ışık, yapıda mekanın var oluşunu belirleyen bir özelliktir. Mekanda, bu doğal özelliğin yani ışık miktarının ayarlanması, aydınlatma konusunu ortaya çıkarmıştır. Tarih boyunca elde

Şekil 1. Helenistik Döneme ait pişmiş topraktan bir kandil. (Diyarbakır Müzesi, 2003).

Şekil 2. Helenistik Döneme ait pişmiş topraktan bir kandil. (Diyarbakır Müzesi, 2003).

Şekil 3. Roma Dönemine ait kandil örneği (Diyarbakır Müzesi, 2003)

Şekil 4. Roma Dönemine ait kandil örneği. (Diyarbakır Müzesi, 2003)

Şekil 5. Bizans Dönemine ait bronz kandil (Diyarbakır Müzesi, 2003).

Şekil 6. Bizans Dönemine ait bronz kandil (Diyarbakır Müzesi, 2003)

Şekil 7. Selçuklu Dönemine ait bronz kandil (Diyarbakır Müzesi, 2003) .

Şekil 8. Selçuklu Dönemine ait bronz kandil. (Diyarbakır Müzesi,2003).

edilen askeri-siyasi başarılar ve bunun sonucunda mimaride, özellikle konstrüksiyon tekniklerinde görülen gelişmeler, mimaride doğal ve yapay aydınlatmanın gelişmesine paralel olmuştur. Aydınlatma, mekanda ihtiyacı karşılamaktan başka mimaride basarının göstergelerinden biri haline gelmiştir.

Mimaride aydınlatma, mimarların karşısına hep çözülmesi gereken bir sorun olarak çıkmıştır. Türk mimarisinde doğal ve yapay aydınlatma konusunda birçok detay üretilmiş ve çok çeşitli yapay aydınlatma araçları yapılmıştır. Bunlar fonksiyonel olduğu kadar, bulunduğu mekana güzellik katan elemanlardır. Fakat, özellikle doğal aydınlatma elemanlarının çok çabuk yıprandığı görülmüştür. Bu nedenle birçoğu onarım görmüş ve değiştirilmiştir. Yapay aydınlatma araçlarının birçoğu da bugün kullanmadığı için, asıl yerlerinden alınarak müze vb. yerlerde muhafaza altına alınmışlardır (Oktaç,1992),

3. AYDINLATMA VE ÇEŞİTLERİ

Aydınlatma bir mekânın çeşitli kaynaklarla ışıklandırılması olup, doğal ve yapay aydınlatma olarak ikiye ayrılır.

3.1. Doğal aydınlatma

Doğal aydınlatma güneş, ay ve yıldızlar gibi tabiatın ana kaynaklarının mekânları aydınlatması şeklinde oluşur. Yapılardaki en önemli doğal aydınlatma elemanları pencerelerdir. Pencereler konumlarına göre tepe pencereleri, üst pencereler ve orta pencereler (kanatlı ve bölmeli büyük pencereler) olarak sınıflandırılabilir. Tepe pencereleri yapıların ışık alması zor olan merkezi bölümlerinin, üst örtüsünde açılan ışık ve hava almaya yarayan detaylardır (Şekil 9 ve 10). Üst pencereler orta pencerelerin hemen üstüne açılıp, orta pencereler kapalı tutulduğu zaman iç mekânı sadece ışık veren, içlik-dışlık olmak üzere iki kısımdan oluşan nakışlı pencerelerdir. Orta pencereler ise yapılarda insanların yaşadıkları katta açılan, iç ve dış mekân arasındaki irtibatı sağlayan, içeriye ışık ve hava girmesi fonksiyonunu yerine getiren pencerelerdir.

Şekil 9. Tepeden ışık alan bir Harran evi.

Şekil 10. Diyarbakır-Kuyumcular (Eski Kasaplar) Çarşısı'nda tepeden aydınlatma.

3.2.Yapay aydınlatma

Doğal aydınlatmanın yetersiz geldiği, ya da daha fazla ışık istenen durumlarda, özü doğadan elde edilen malzeme ya da araç gereçlerle elde edilen aydınlatma seklidir, insanın ateşi buluşuyla bu süreç başlamış olup, soğuğa, yırtıcı hayvanlara karşı en önemli savunma aracı olan ateş, aynı zamanda karanlığa karşı da bir savunma aracı olmuştur. Böylece gece ay ışığının yetersiz geldiği durumlarda, iç mekânlarda (ilk çağlarda mağaralarda) insanlara bir yol gösterici ve güvence kaynağı olmuştur. Geçmişte yapay aydınlatma elemanları olarak meşale, kandil, çıra, fener, gaz lambaları kullanılırken günümüzde daha çok elektrikli aydınlatma araçları kullanılmaktadır.

Meşale ucuna yanıcı bir maddenin sürülmesi ile oluşturulmuş ilk aydınlatma aracıdır. Kandil ise insanların topraktan ve metallere alet yapmayı öğrendikten sonra kullandıkları içine yağ ve bir fitil konularak ışık içeren aydınlatma aracıdır. Elde taşınması kolay olan kandilin M.Ö.5 yy.'dan başlayarak yeni tarihlere kadar Mısır, Fenike, Yunan, Dor, İbrani, Roma, Bizans ve Türk ülkelerinde kullanıldığı bilinmektedir. (Oktaç, 1992)

Kandil, tarih boyunca dinsel bir araç olarak kullanılmıştır . Bu nedenle mezarlarda, tapınaklarda sürekli kandil yakılmış ve bugün kazılar sonucunda mezarlarda taş, pişmiş toprak ve metallere yapılmış çok sayıda kandil çıkarılmıştır (Şekil 1,2,3,4,5,6,7,8). Prehellenik devirlerde kullanıldığı anlaşılan küçük kandillerin yanı sıra bugün Atina Müzesinde bulunan büyük taş kandiller mevcuttur. Fener de, içinde yağ kandili, mum yada petrol, asetilen veya havagazı lambası gibi bir 'ışık kaynağı' bulunan ve bunu hava akımlarının söndürücü etkisinden korumak için yan yüzleri deri, yağlı kağıt ya da cam gibi saydam veya yan saydam bir maddeyle kapatılmış bir koruyucudur (Şekil 11, 12). Eski çağlardan beri ve özellikle

Şekil 11. Geç Osmanlı Dönemi Fener

Şekil 12. Geç Osmanlı Dönemi Fener

Şekil 13. Osmanlı Dönemi'ne ait gaz lambası

Roma askerlerince aydınlatma aracı olarak kullanılmış olduğu bilinir. Ortaçağda fenerlerin saydam çerperleri boynuz, bez ve yağlı parşömen kağıdından yapılmaktaydı, iskeletlerinde ise tunç, demir, bakır, gümüş gibi madensel gereçler kullanılmıştır. 16. yüzyıl Avrupa'sında kesme kristalden fenerler yapılmış; 18. yüzyılda evlerin girişleri, merdivenleri ve salonları resmi ve özel binaların bahçeleri ve kapılan da fenerlerle süslenmiştir (Acar, 2003). Gaz lambaları petrolün bulunmasıyla birlikte yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Değişik şekil ve tiplerde üretilen gaz lambaları cam, porselen, pirinç, bakır, tuya hatta teneke gibi maddelerden üretilmişlerdir (Şekil 13). Elektriğin bulunması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte aydınlatma elemanlarının çeşit ve sayılan artmıştır.

Türkiye müzelerinde de ilkçağ kandilleri sergilenmektedir. Bugün asıl yerlerinden alınıp müzelerde korunan, özel koleksiyonlarda bulunan ve çok az sayıda önemli cami ve türbelerde korunan yapay aydınlatma araçlarının birçoğu kaybolmuştur (Oktaç, 1992).

4. DİYARBAKIR GELENEKSEL MİMARİSİNDE AYDINLATMA

Diyarbakır geleneksel mimarisi, zengin taş işçiliğinin hakim olduğu birçok yapı gurubundan oluşmaktadır. Köklü bir kültürü olan kentte, hanlar, hamamlar, camiler, çarşılar, mescitler, medreseler, yönetim binaları ve geleneksel evler gibi mimari yapılar yer almaktadır.

Geleneksel dokuyu oluşturan tüm yapılar, doğal ışığı iç mekana taşımaya hedefleyen, aynı zamanda mekanın dış dünyayla irtibatını sağlayan pencerelerle donatılmışlardır. Yapının fonksiyonuna göre boyut, sayı ve formda olan bu pencereler, Diyarbakır mimarisinin inceliğini anlatan yapı elemanlarıdır. Bunun dışında gün ışığının yetmediği mekanlarda ya da gece karanlığında, mekanı aydınlatmak için özel yapay aydınlatma araçları kullanılmıştır. Çalışma kapsamında, Diyarbakır'ın geleneksel dokusunu oluşturan bazı yapılarda, aydınlatma düzeni incelenmiştir

4.1. Diyarbakır Camilerinde aydınlatma

Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemine ait Diyarbakır Camileri genel cami planlarına paralel, avlulu, şadırvanlı ve genelde son cemaat yeri olan gruba girmektedirler. Yükselen görkemli bir kubbe ya da sekizgen piramidal kubbeye biten camiler son cemaat yerine, yan kanatlardan avluya açılan özellikli pencerelerden ışık alırlar. Kubbe yüksekliğinden dolayı yetersiz kalan pencerelerden başka, genelde tüm camilerde bulunan renkli cam ve desenlerle süslemeli olan içlikler üst kısımlarda yer alır (Şekil 14 ve 15). Caminin iç yüzeyine bakan içliklerdeki özene karşın, avluya bakan dışlıklar sade olup, renksiz camlı ve

şaşırtmalı dairelerle kaplı kafeslerdir. Elektrik öncesi kandillerin, fener ve gaz lambalarının aydınlattığı harim bölümleri günümüzde kötü bir düzen ve tamamıyla uyumsuz olan elektrikli aydınlatma araçları donatılmışlardır. Her çeşit avize, flüoresan lambaların gelişi güzel yerleştirildiği iç mekanda gereksiz bir kalabalık ve karmaşa hakimdir (Şekil 16).

Şekil 14. Melek Ahmet Paşa Cami (Tekin,2000)

Şekil 15. Diyarbakır İskender Paşa Cami İçlikleri.

Şekil 16. Diyarbakır Melek Ahmet Paşa Cami mihrabının bugünkü kötü aydınlatılması.

4.2. Diyarbakır hamamlarında aydınlatma

Diyarbakır hamamlarından bir kısmı yıkılmış olup, günümüze ulaşanları ya harap ya da değiştirilmiş olup bakımsızlık içinde, özgün işlevinden uzak kullanılmaktadır (Şekil 17)

Hamamlar ışığın kolayca ulaşamayacağı yüksek piramidal kubbeli sıcaklık bölümünde çapı 15-20 cm. geçmeyen ışık gözleriyle doğal olarak aydınlatılmaktadır, Filgözü denilen üstü topuzlu fanus şeklindeki tepe camlan sadece aydınlatma amaçlı olup, havalandırma imkanı sağlamamaktadır. Bunun dışında diğer bölümlerde yükselen piramidal kubbenin üstündeki fenerin yan kısımlarındaki cam kanatlarla havalandırma ve aydınlatma sağlanmaktadır. Elektrik öncesi dönemde gün batımından sonra, hücrelere ve belirli yüksek noktalarda asılı kandiller yakılır, içerde henüz banyo işi bitmemiş kişiler yıkanmaya devam ederlerdi. Bazen de kemerlerin çıkıntılarına yerleştirilmiş taslar içindeki mumlar yakılarak iç mekân aydınlatılırdı (Sözlü kaynaklar, 2003).

Şekil 17. Diyarbakır Melek Ahmet Paşa Hamamı.

4.3. Diyarbakır sokaklarında aydınlatma

Sur içinde evler müstakil olmakla beraber, oldukça sık bir şekilde inşa edilmiş, birbirine bitişik hale gelmiştir. Dar ve organik bir sokak dokusunun gelişmesi, yolların sokaktan çok, bir koridor şeklini almasını sağlamıştır. Bu düzen, yazları çok sıcak geçen kentte sokakların gölgelik olmasını kolaylaştırmıştır.

Akşam hava kararmaya başlayınca sokakların aydınlatılmasından görevli belediye işçisi (tenzifat) sırtındaki gaz haznesiyle gelip, sokak başlarında ve ev girişlerinin yoğunlukta olduğu yerlerde asılı olan cam fanusu açar, içindeki gaz lambasını çıkarır, gazı doldurup, camı temizledikten sonra lambayı yakar ve yeniden cam fanusun içine koyarak yerlerine asar. Gaz lambasının kullanımından önce, sokak başlarında yanan meşalelerle sokakların aydınlatıldığı söylenmektedir (Sözlü kaynaklar, 2003).

Günümüzde elektrikli çağdaş aydınlatma araçları tüm yollar ve sokaklar ışıklandırılmaktadır. Teknolojinin tüm imkanlarına rağmen özellikle sur içi bölgesindeki

sokaklarda yeterli yapay aydınlatma sağlanmamaktadır. Bu durum bölgede yaşayan halk açısından güvenlik sıkıntısı doğurtmakta olup, gün batımından sonra insanların rahatça sokağa çıkmasında sorun oluşturmaktadır.

4.4. Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Aydınlatma

Geleneksel Diyarbakır evleri plan ve cephe düzenlemesiyle bol ışık alacak şekilde tasarlanmıştır. Evlerde kullanılan aydınlatma elemanları doğal ve yapay aydınlatma alt başlıklarında incelenmiştir,

4.4.1. Doğal Aydınlatma

Tüm yapılarda olduğu gibi doğal aydınlatma elemanları pencereler olup, Diyarbakır evlerinde orta, tepe ve bodrum pencereleri olarak gruplandırılmaktadır. Düz lento, basık kemer, yarım daire kemer, sivri kemer, üç dilimli kemer ve beş dilimli kemer gibi değişik form ve boyutta olan orta pencereler, zengin süslemeleriyle önemli yapı elemanlarıdır. İç mekana bol ışığın girmesi için, odaların avluya bakan cephelerinde sık açılan pencerelerin genişlikleri kışlık ve yazlık kanatlarda aynı olmakla beraber, yükseklikler yazlık kısımda daha fazladır (Şekil 18,19).

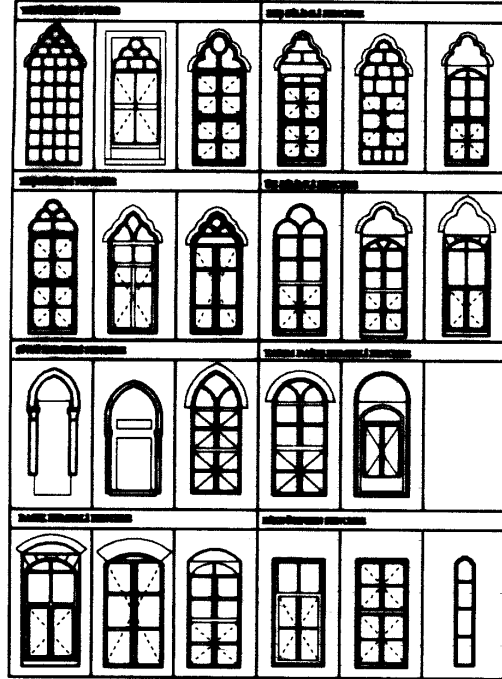
Şekil 18. Diyarbakır evinde geniş pencereli cephe.

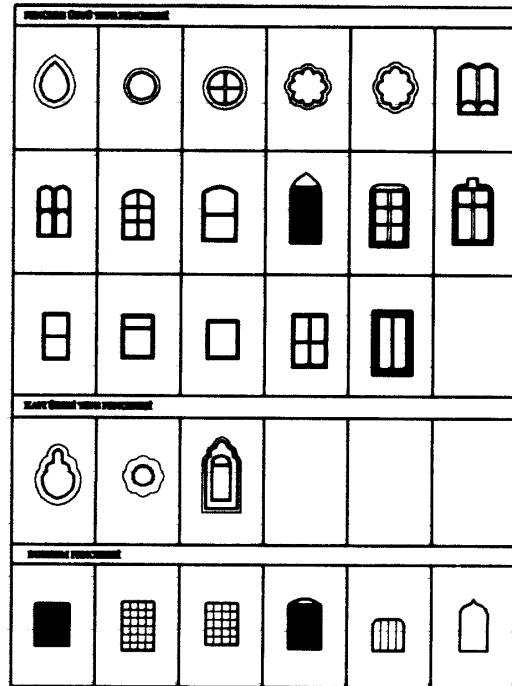
Şekil 19. Bol pencereli bir Diyarbakır evi.

Diyarbakır evlerindeki pencerelerde büyük cam elemanlar yerine, bölünmüş cam yüzeyler kullanılmıştır. Orta eksenenden içe açılan iki kanat şeklinde olan pencereler üzerinde küçük bölümlere ayrılmış cam yüzeyler bulunmaktadır (Tablo 1).

Diyarbakır evlerinin orta pencerelerinin (orta pencere) üstünde sabit olan tepe pencereleri bulunmaktadır (Şekil 20, 21). Avlu çevresindeki duvar boyunun sınırlı olması, tavanların yüksek tutulması ve orta pencerelerle doğal aydınlatmanın yeterince sağlanamaması tepe pencerelerinin kullanımını zorunlu kılmıştır. Su damlası, daire, sekiz dilimli, daire, sivri kemerli, basık kemerli, kare veya dikdörtgen gibi değişik geometrik şekillerde olan tepe pencereleri motifli, renkli camlı ve alçılı olarak yapılıp, sabittirler (Dalkılıç, 1999).

Tablo 1. Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Orta Pencere Tipleri

Tablo 2. Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Bodrum ve Tepe Pencereleri.

Bodrum pencereleri de sabit olup, ön yüzlerine demir parmaklık veya kafes geçirilmiştir. Orta eksenli varsa üst kattaki pencerelerin orta eksenli ile aynı hizadadır. Basık kemerli, kaş kemerli, kare veya dikdörtgen gibi değişik formlarda olup, boyuttan zemin kat döşemesinin avludan yüksekliğine göre değişmektedir (Dalkılıç, 1999) (Tablo 2).

Şekil 20. Odalarda pencereli iç mekan örneği (Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi, 2003)

Şekil 21. Diyarbakır Evlerinde tepe, orta ve bodrum pencereleri (C.S. T. Müzesi., 2003)

4.4.2.Yapay aydınlatma

Diyarbakır evlerinin ana yapı gereci, kentin geleneksel dokusuna hakim malzeme olan bazalttır. Siyah renkte, sert bir malzeme olan bazalt, mekana gelen ışığın bir kısmının yutulmasını sağladığından, mekanlar yüksek ve bol pencereye rağmen çok ferah değillerdir. Elektriğin kullanımından önce, yine de gün batımına kadar sadece doğal ışıktan faydalandığı evlerde, hava kararmaya başlayınca evlerde devam eden sosyal yaşamı kolaylaştırmak için çeşitli aydınlatma araçları kullanılmıştır. İdare lambalarının, daha sonra kandillerin ve gaz lambalarının kullanıldığı odalarda gece misafir kabulleri, kadınların dikiş-nakış işleri, çocukların ders çalışmaları, sohbetler bu gereçler sayesinde yapılabilmektedir.

Şekil 22. Diyarbakır geleneksel mimarisinde gaz lambasına geçişten önce kullanılan idare lambası

Şekil 23. Tavanda asılı gaz lambası (Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi)

İdare lambaları, kandillerden ve gaz lambalarından önce kullanılmış olup, kandiller gibi altta fitilin içinde yer aldığı bir gaz kabından ibarettir (Şekil 22). Daha ileri bir dönem olan gaz lambaları, gaz haznesinin üstünde, ağzı dar, alta doğru genişleyen uzun cam kabının oturmasıyla oluşmuştur. Kandillerde benzer anlayış olup, gaz haznesinin üzerine cam fanus yerleştirilmiştir (Şekil 23,24,25,26). Her ikisinde de

camın etkisiyle ışığın daha fazla yayılması hedeflenmiştir. Gün batımından sonra evin hanımı üzerindeki işlemeli örtüsünü kaldırdığı gaz lambasının cam kısmını açıp, gazını doldurduktan sonra, fitili yakar, camı tekrar yerleştirir ve odanın hakim bir yerinde, üst kısımlarda onun için ayrılmış özel yere asardı. Sabahta cam kısmı üstüne kumaş geçirilmiş özel bir çubukla temizleyip, gaz yağını doldurduktan sonra, üzerini örterek akşam için hazırlamış olurdu (Sözlü kaynak, 2003).

Şekil 24. Geç Osmanlı Dönemi'ne ait gaz lambası (Diyarbakır Müzesi,, 2003).

Şekil 25. Geç Osmanlı Dönemi'ne ait gaz lambası ve kullanımı (Diyarbakır Müzesi, 2003).

Diyarbakır evlerinde odalar arasında geçildiğinde ayrı bir gaz lambası yada kandillerle dolaşılırdı. Avludaki helaya gidilirken kandil yerine çıra tercih edilirdi. Gece gezmelerine gidilirken, cam fanusla kapalı olan fenerler üst kısımlarındaki kulptan tutularak beraberlerinde götürülürdü (Şekil 27). Böylece sokakta yollarını daha rahat bulurlardı.

Şekil 26. Günümüze kadar kullanımı uzayan gaz lambası.

Şekil 27. Cam fanuslu fener.

5. SONUÇ

Tarihin bir dönüm noktası olan ateşin bulunuşundan günümüze kadar, insanın dünyasını istediği bollukta ışıklandırılan aydınlatma araçları üretilmiştir. İlk dönemlerde olduğu gibi amaç, bu büyük enerjinin en doğru şekilde kullanımının sağlanması olmuştur.

Elektriğin hayatımıza girişiyle kullanımı terk edilen, sadece aksesuar ya da bir etnoğrafik obje olan bu aydınlatma araçlarının birçoğu kaybolmuş, kalanların ise bir kısmı kültür mirası olarak müzelerde koruma altına alınmıştır.

Geçmişte meşalelerin, kandillerin, gaz lambalarının aydınlattığı tüm mekanlar bugün modern tasarımlı aydınlatma araçlarıyla ışıklandırılmaktadır. Ancak teknolojinin getirdiği bu kolaylık ve çeşitlilik geleneksel yapılarda genellikle yanlış kullanılmakta

olup, yapının iç estetiğini bozmaktadır.

Bu bakımdan günümüzdeki çağdaş aydınlatma metotları tarihi yapılarda daha özenle seçilmeli, elektrik kabloları gizlenmeli, anıtsal yapılardaki önemli yapı elemanlarının sanatsal değerini bozmayacak, zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Sokak, meydan aydınlatmaları, heykeller, binalar, köprüler, tarihi eserler aydınlatmaları ışık kaynaklarının yerlerinin iyi tespit edilmesi ve doğru ışık kaynaklarının seçimi ve derinlik yaratmak amacıyla renk ile desteklenmesi sağlanmalıdır.

Sokak, meydan aydınlatmaları, heykeller, binalar, köprüler, tarihi eserler aydınlatmaları ışık kaynaklarının yerlerinin iyi tespit edilmesi ve doğru ışık kaynaklarının seçimi ve derinlik yaratmak amacıyla renk ile desteklenmesiyle hoş görüntüler oluşturabilir. Tarihi eserlerde iyi bir aydınlatma tasarımı, yapıdaki kontrastların, malzemelerin, renklerin, hacimlerin ve rölyeflerin istenilen biçimde gösterimini sağlar. Doğru ışık düzeninin kurulması sayesinde bu yapıların yeniden değerlendirilmesi ve düzenlenmesi sağlanabilir. Bu durum yapıların ekonomik ve ticari aktivitesinin büyümesi ve turizmin gelişimi gibi olanakları da beraberinde getirir.

KAYNAKLAR

Acar, Ş., Körüklü Fenerler (Muşamba Fenerler) Yapı Dergisi, Sayı:259, sf:102,2003.

Dalkılıç, N., Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Plan, Cephe ve Yapı Öğeleri Tipolojisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, FBE, 1999.

Etcheberry, M.M., "Aydınlatmanın Yaşamımıza Taşdıkları", Yapı Dergisi, Sayı: 189,1997.

Oktaç, D., Anadolu Türk Mimarisinde Aydınlatma Detayları ve Aydınlatma Araçları Selçuk Üniversitesi, FBE, 1992.

Payzanoğlu, G., Cam Katkılı tikel Aydınlatma Elemanları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 1998.

Tekin, A., Anadolu'nun Tarihini Taşlara Yazıldığı Kent, Diyarbakır, 1997.

